

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך מב, תשנ"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

■ ■ ■ מתשובות המזכירות המדעית ■ ■ ■

שאלה

אני עורך לשון במקצועי, ובמסגרת עבודתי נתקלתי לא פעם בשאלת כתיבם העברי של שמות ערביים. לאחרונה נתקלתי בבעיית השם **פלשתינה**. כך היה נהוג בזמן המנדט: פלשתינה-א"י היה כתוב על המטבעות ועל השטרות של אז. גם במילון אבן-שושן יש ערך 'פלשתינה', ובצדו הסבר: על שם פלשת.

קפץ עלי רוגזו של מחבר אחד ודרש שאחזיר לקדמותו את הכתיב שאחז: **פלסטיין**. ונימוקו: זהו מונח טכני, וכך אומרים וכותבים הערבים.

כידוע, גם בעיתונים היומיים שלנו אין מקפידים על הכתיב, ויש לנו מכל הטעמים: פלשתיני, פלשתינאי, פלסטיני, פלסטינאי, סלט של ממש... ומה דעת האקדמיה בעניין זה?

תשובה

בניגוד לדרכנו בקביעת התעתיק מלשונות שונות, שהעיקרון בו הוא הסימון הפונטי של המלה ולא תעתיק אותיות, נקבע לגבי התעתיק מן הערבית, שהמלה העברית תשקף את הכתיב הערבי על אותיותיו ותנועותיו בדיוק. תעתיק הגייה זה יש בו כדי להצביע על קרבת המשפחה של שתי לשונות אלו. לפי זה התעתיק הנכון הוא: **אסד**, פיצל וכד'.

בעיית **פלסטיין** היא בעיה שונה. עקרונית נקבע, ששמות מקומות בעולם נוהגים על-פי המבטא שבפי היושבים בהם. יוצאים מן הכלל שמות מקומות שיש להם מסורת עברית בספרות הדורות, כגון ספרד, צרפת, ורשה (לא: וארשאוה) וכדומה. **פלשתינה** אינו דומה לכל אלה. אבותינו מעולם לא כינו את ארץ-ישראל פלשתינה. כולנו יודעים מי הסב את שם ארץ-ישראל או יהודה לפלשתינה והרחיב את רצועת החוף של הפלשתים על כל הארץ בכוונת זדון למחות את שם ארץ-ישראל מן המפה. היהודים, כמובן, הוסיפו להשתמש בשם ארץ-ישראל. אין אפוא כל ייחוס ומסורת קדומה לשם **פלשתינה** בספרות ישראל, להוציא מדרשים מן התקופה הביזנטית בעקבות החלוקה, שנתחלקה בה ארץ-ישראל, שאחד ממחוזותיה נקרא פלסטיין. תמצא בעניין זה דברים של יהודה אליצור, וזה לשונו:

חשוב לציין, כי חז"ל כותבים פלסטיני בסמ"ך ובטי"ת - כדרכם בתעתיק מלים יווניות ורומיות. משמע שלא היה זה בעיניהם אלא שם לועזי מנהלי. זיקתו הרחוקה וחסרת המשמעות של פלסטיני לפלשת המקראית - ששכנה בימי קדם בקרן זוית קטנה של ארץ-ישראל - ניטשטשה ונשתכחה כליל (לשונונו לעם כט, קונטרס ד-ה).

ובהמשך טוען המחבר: "גם הערבים העתיקו את השם בטי"ת דווקא, משום שגם בעיניהם לא היה זה אלא שם יווני-רומי זר" ומציין, שפקידי המנדט, מתוך עוינות למפעל הציוני, המירו את השם **ארץ-ישראל** ב**פלשתינה**, וכתבו אותו בתי"ו כדי לשוות לו כביכול אופי של המקור העברי. כללו של דבר: זיקתו הגיזרנית של השם **פלסטיין** לפלשתים בחינת החזרת עטרה ליושנה אינה מענייננו היום. בשביל עם ישראל שם זר הוא, וכשאנו משתמשים בו ראוי לנו לבטאו כשם זר לכל דבר, ובעניין זה הקובע הוא האדם המבקש להזהות עם השם. אם יש עם הקורא לעצמו פלסטיני, בין אם נצדיק את קיומו, בין אם נתכחש לו, השימוש בו חייב להיות כשמו בפי הנוגע בדבר.

שאלה

מדי פעם בפעם עולה מחדש בעיית הכתיב של התרעה והתראה. מן המילונים העבריים לא נתברר לי מה ההבדל בין שתי המלים, ואיני יודע אם התחנות הן תחנות התראה או תחנות התרעה. אודה לכם על ההבהרה בעניין זה.

תשובה

מקורה של ההתרעה במשנה. הפועל **להתריע** אינו נמצא במקרא כלל. ראש השנה נקרא גם **יום תרועה** על שום השופר, שמצווה להריע בו. שים לב: **להריע תרועה**.

אף בשעת צרה נוהגים היו להשמיע קול שופר, ולעניין זה אמרו בלשון המשנה **להתריע**. ומניין התי"ו של **להתריע**? מן השם **תרועה** (לשורש שנוצר בדרך כזאת נוהגים לקרוא **שורש תנייני**).

הפועל **להתריע** משמש גם בלשוננו במשמעות הודעה על סכנה והזהרה להישמר ממנה. ומן הפועל **התריע** יש כמובן שם-פעולה **התרעה**. רבים מחליפים את השם **התרעה** בשם **התראה** באל"ף. אף במלה **התראה** יש משמעות של אזהרה ואיום, וזו הסיבה להחלפת **התרעה** ב**התראה**.

כדי שלא נערב את שתי המלים זו בזו יש עצה. נזכור, שמלת היחס אחרי **התריע** היא **על**, ואחרי מלת יחס זו בא הַדְּבָר, כגון: **התריע על האויב** (לציה, התריע על המחסור בדיו). אבל אחרי הפועל **הִתְרַחַב** באה אות היחס **בְּ** ואחרי-כך נזכר האדם, למשל: **התרחב בתלמיד**, שלא ייעדר מן השיעור, התרחב בצרכן, שאם לא ישלם את החשבון ינתקו את קו הטלפון.

התחנות אינן מתרות באדם. הן מתרעות על סכנה. לפיכך הן תחנות **התרעה** בעי"ן ולא באל"ף.